MŰHELY

Frazer-Imregh Monika (ford.)

Angelo Poliziano és Battista Guarino levelezése[1] Bevezető tanulmány és forrásközlés

Levelek, I. könyv 19–23. levél

19. levél
Battista Guarino Giovanni Pico della Mirandolának

Még mindig nem ismerem el, hogy Neked kellene igazat adnom ebben a vitában. Hiszen könnyen tudom ἀντιστρέφειν [ellened fordítani] cseles érveidet. Ha a tanárod vagyok, miért nem engedsz nekem? Ha nem vagyok, miért hívsz engem tanárodnak?[2] És nem azért utasítom vissza e címet, mintha nem fogadnálak el tanítványomként Téged, akit egyébként tanáromnak tartalak, hanem mert tudományos eredményeidet nagyra értékelem és [másoknak is] magasztalom, amelyekben (s ezzel tisztában vagyok) oly nagy előrelépést tettél az én körömnyomaim, törléseim, piros tintás javításaim vagy nyársaim[3] és csillagozásom[4] nélkül. Ám úgy látom, újfajta tulajdonvitába keveredtünk, amikor is Te valami olyasmit igyekszel nekem tulajdonítani, ami elől én kitérni próbálok. Volt-e valaha efféle szónokiskolai tanulmány-eset, ilyen felperessel és alperessel? Én, Picóm, ebben a harcban soha nem dobom be a törölközőt, hacsak előbb békésen meg nem egyezünk, hogy (mivel másként nem adod meg magad), mindkettőnket egymás tanárainak és lehessen tekinteni.

Ám tegyük félre a tréfát, és térjünk a komoly dolgokra! Méltán lehetsz elégedett *Heptaplus*oddal és saját magaddal, hiszen minden egyes tudós fő tetszését olyannyira elnyerted, hogy még egy titkos szavazáson sem mutatna irigységet senki irányodban. Reméljük, további írásaidban könnyebben megadatik ez Neked, amikor már a tapasztalat is hozzájárul [sikeredhez], amely az írásban a legjobb mester szokott lenni.[5]

1 A fordítás az alábbi, latin–angol nyelvű kritikai kiadás alapján készült: Angelo Poliziano, *Letters*, Vol. I, Books I–IV, szerk., ford. Shane Butler, The I, Tatti Renaissance Library; 21, Cambridge Massachusetts – London, Harvard University Press, 2006, 58–76. A levelezéshez Poliziano hozzáillesztette Giovanni Pico della Mirandola Guarinóhoz szóló levelét is, amely így mintegy bevezetése a levelezésnek.

2 Pico egyetemi tanulmányai során bolognai egyházjogi stúdiumai után Ferrarában is eltöltött egy évet, ahol Battista Guarino humanista iskolájában tanult.

3 Az *obeliscus* (kis nyárs) a kétes helyek jelzésére szolgáló szövegkritikai jel.

4 Az *asteriscus* (kis csillag) a hézagos helyek jelzésére szolgáló szövegkritikai jel.

5 Célzás Pico *900 tétel*ének és a megvitatásukra 1486-ban szervezett, széles körű filozófiai konferenciának a fogadtatására, melyeket még idősebb barátai is kétkedve fogadtak, arra hivatkozván, hogy a 23

Ami engem illet, nagyon örülök, hogy e nagyra becsült férfi, Lorenzo de' Medici, akit mindenki mindenben csak magasztalhat, beszél rólam. Különösen ha még Polizianót is hozzáveszem! Az ő sokrétű tudományos tevékenységének kiterjedt és mélyreható értekezéseit annyira nagyra értékelem, hogy csak csodálni tudom,[6] annyira csodálom, hogy nem szűnök azt mások figyelmébe ajánlani. Úgyhogy azt gondolom, egy diadallal felér, ha a tudományban ő megbízhatónak tart engem.[7]

Hogy készítsek listát azokról a könyvekről, amelyekre szükségem van – nos, ez számomra egyrészt hosszadalmas, másrészt haszontalan feladat. Elég lesz, ha időről-időre elküldöd nekem, amire épp szükségem van. Most Martianus Cappellát és Seneca *Természeti kérdéseit* szeretném elkérni, ha van belőlük javított kéziratod. Amelyek ugyanis nálam vannak, egy Sibylla jóstehetségét követelik meg. Ha nyomtatásban meg tudnám őket vásárolni, annak jobban örülnék. Ha nem, akkor a tieid az engedélyezett távollétük után térnek vissza hozzád, otthonukba.

Élj boldogul, a szabad tudományok dísze, Te, engem pedig tarts meg szeretetedben!

Ferrara, 1489. december 5.

20. levél
Angelo Poliziano kedves barátjának, Battista Guarinónak

Giovanni Pico della Mirandola, e dicséretekkel elhalmozott herceg[8] a minap megmutatta nekem a hozzá írt leveledet. Ebben, jóllehet nagyra tartasz engem a nemrégiben kiadott *Miscellaneá*m [*Tanulmánykötet*em] miatt, másrészt viszont egy különálló lapon[9] feljegyeztél néhány sort, melyekben pontatlanságomat kéred számon. Ám ezt utólag, s oly habozva, oly félve tetted, mintha legalábbis attól félnél, hogy úgy vélem, súlyosan megsértesz engem, ha valahol ellentmondasz nekem Te, aki nemcsak kiváló tudós, de kiváló ember is vagy.

Én tehát, ámbár nem titkolhatom, hogy dicséreted nagyon jól esett, ahogy az rendjén is való, mégis annak az oka, hogy azt különös örömmel fogadom, elsősorban az, hogy kedves szavaidnak elég hitelt adott a társukul szegődő őszinte kritika,

esztendős Pico túl fiatal ehhez a vállalkozáshoz. A római kúrián a spanyol származású Pedro García nevű bíboros pedig elérte, hogy Pico saját tételei közül tizenhármat eretnekgyanúsként elítéljenek, a *Tézisek*et bezúzassák, Picót pedig az inkvizíció elé állítsák. Pico a francia királyhoz menekült oltalomért, és csak Lorenzo de' Medici diplomáciai ügyességének köszönhetően tudott visszatérni Itáliába. Az ő védelmét élvezve tartózkodott élete végéig, 1494-ig többnyire Firenzében, illetve Fiesolében.

6 Az *admiror* igét Butler itt „to possess" (birtokolni) értelemben fordítja, véleményem szerint indokolatlanul.

7 *Quo fit ut extra doctrinae aleam me ab illo poni, triumphi instar existimem*. Az id. Plinius leírását visszhangozza Ciceróról: *extra omnem ingenii aleam positus* – „tehetsége minden kockázaton felül áll", *Naturalis historia*, Praefatio, 7.

8 Pico valójában nem herceg, hanem gróf volt: Mirandola és Concordia grófja (Emilia Romagnában).

9 A latinban a Butler-féle kiadásban helytelenül *sceda* áll ehelyett: *scheda*. *Letters*, 62.

hogy ne mondjam, feddés. Mert ne cáfoljak én lelkesebben, mint ahogy elviselem, hogy cáfolnak, és a vélemények csapdáitól mint a lélek legfőbb betegségeitől sokkal inkább óvakodjak,[10] mint hogy másokat megszabadítsak tőlük. A Te ítéletednek azonban egészen olyannak kell lennie számomra, mint a próbakő. Hiszen ahogy azáltal meg lehet különböztetni a tiszta aranyat a hamistól, úgy nálam[11] a Te megítélésed alapján, úgy tűnik, könnyű szétválasztani az igazat a hamistól. És nem annyira jellemző rám az, hogy el lennék telve tudományos eredményeimtől, mint az, hogy a kétes helyeket meg szoktam vitatni, úgyhogy jobban örülök annak, ha fény derül az igazságra, mint ha győzedelmeskednék. S bár jóllehet nem kaptam erre felkérést Tőled, aki oly nagy tekintéllyel bírsz, mégis rendkívüli kedvességedre számítva kérlek, jóindulattal hallgasd meg, mit válaszoltam ezekre.

Azt mondod, nem helyesled, hogy az *imolare* első szótagját, s úgyszintén a *matutinus* két első szótagját röviden ejtem. Habár igen faragatlan vagyok, mégsem vagyok annyira érzéketlen, főként a verselésben, hogy az időmértékben a hosszúságot ne halljam. Azonban elismerem, hogy amikor igen régi verseket kellett szinte szóról szóra lefordítanom görögből,[12] én bizony, ahogy lekövettem a szóválasztásban a régies alakokat, úgy utánoztam az újításokat – mint reméltem – a versmértékbe jobban illő hosszúságban is. És nem is gondoltam, hogy mivel Vergilius, ez a beretvaéles ítélőképességű férfi néha a hősénekes Homéros példájára verssorait megnyújtotta,[13] ugyanez számomra nem engedtetik meg, különösen, amikor görögből fordítok. Ezért készakarva írtam mintegy „pocakos" sorokat, melyek a középső verslábban a négy *morá*t meghaladták,[14] s amelyeket e jellegzetességükről προκοιλίους-nak neveztek. Ilyen például Homérosnál a következő sor: Πατρόκλου ποθέων ἀνδροτῆτά τε καὶ μένος ἠϋ.

[10] … et *opinionum fallaciis, quasi morbis animi praecipuis, multo etiam libentius ipse caream, quam ceteros liberem.* Butler fordítása némileg leszűkíti az eredeti jelentését: „And I should be happier about being myself free from the deceptions of what people think, given that these are the principal illnesses of the mind, than I should be freeing others from them." *Letters*, 63. Poliziano véleményem szerint nemcsak arra utal, hogy nem érdemes mások véleményére túlzottan odafigyelnünk, hanem saját magára is vonatkoztatja e szabályt: nem szabad rögeszmésen ragaszkodnunk a saját véleményünkhöz, hanem mindig kritikusan kell a vizsgált kérdésekhez viszonyulnunk, tehát képesnek kell lennünk változtatni a véleményünkön, ha a vizsgálódás eredményei úgy kívánják. Az angolban tehát a „what people think" helyett érdemesebb lenne tükörben fordítani: „opinions".

[11] *Apud me.* Butler „here"-nek fordítja (*Letters*, 65.), jóllehet egyértelmű, hogy Poliziano a *Miscellaneá*ra utal.

[12] Poliziano kamaszfejjel, tizenhat évesen fordította le az *Ilias* első két énekét tökéletes latin hexameterekre, innen Ficino elnevezése: *puer Homericus.* A fordítást Lorenzo de' Medicinek ajánlotta, s később a 3–5. énekeket is latinra ültette. Az eposzon kívül lírai műveket is fordított: Pindarost, Theokritost, Kallimachost stb.

[13] Tehát a hexametert egy szótaggal vagy egy egész verslábbal toldották meg. A latinban: *versus* […] *caudam trahentes effinxerit* – „farkincát maga után húzó sorokat írt".

[14] A hexameter verslábai, a daktilus (– ˘ ˘) és a spondeus (– –) négy morásak. A két középső versláb a harmadik és a negyedik, ezek kaptak még egy szótagot, amelynek hosszúságától és helyzetétől függően ez a versláb öt vagy hat morás lett.

Ám mivel azt, amit én újításnak szántam, a legtöbben úgy vették, hogy egyszerűen nem ismerem a szótaghosszúságokat, rögtön elküldtem [egy listát] azoknak a barátaimnak, akiknek csak tudtam, mármint akikhez eljutottak a *Miscellanea* példányai, hogy azokat a sorokat karcsúsítsák meg, mint ezt például:[15]

luce feri, nam lux superis gratissima divis

és hasonlóképpen:

O puerae emicuit rubor (haud mora) *illico* matutinus.[16]

Micsoda ostobaság vagy inkább micsoda arcátlanság lenne tovább folytatni akár egy jó előadást is, melyet a közönség folyamatosan kifütyül? Ezért nagyon szépen kérlek, javítsd ki nekem ennek megfelelően mindkét helyet valamennyi ott megtalálható példányban, méghozzá minél előbb, ha nem is sajátkezűleg, de valamelyik tanítványod révén! Hogy ezt az eladó példányokban is megtehesd, nyomban levélben rendelkezem.

De menjünk tovább! Ami azt illeti, hogy nehezen tudod elfogadni, hogy a *liquentibus* első szótagját röviden ejtsük, ebben én Vergiliust követtem, akinek ez a sora bizonyára nagyon jól ismert:

principio coelum ac terras camposque liquentes[17]

és:

ignemque horribilemque feram fluviumque liquentem.[18]

S azt is jól tudom, hogy ebben: *cum liquentia mella* ugyanő úgy helyezi el e kifejezést, hogy mind hosszúságában, mind jelentésében különbözzék.[19]

Az *orichalcum* esetében viszont azt veted a szememre, hogy a második szótagját röviden ejtették (holott egy kettőshangzóból ered).[20] Erre azt válaszolom, hogy magán azon a helyen, amelyet éppen fordítottam, Kallimachos ezt mondta: οὔτ᾽ἐς ὀρείχαλκον.[21] Márpedig nekem mindenki előtt egyedül őt kell követnem, inkább, mint bárki mást, még ha egyébként igen nagynevű tekintély is. Az, hogy Statius ezt

[15] Nyilvánvalóan Poliziano a kritizált sorokra új variánsokat adott meg, és e változtatások átvitelét kéri itt barátaitól a nyomtatott példányokba. A *quadro* 1 ige egyik jelentése: „alkalmassá, megfelelővé, széppé, arányossá tenni", pl. *corpus quadratum* – arányos testalkat; *quadrata compositio* – szép és egyenletes stílus; *quadrati boves* – erős, izmos ökrök. Itt „karcsúsításon" a „pocakos" sorok fölös szótagjainak törlésére, illetve rövidebb és a hexameterbe illő szavakkal való helyettesítésére kell gondolnunk.

[16] A *haud mora* Poliziano nyomtatásban is kiadott hibajegyzékében szerepel. A *V*-kéziratban ehelyett *illico* áll. Ld. Guido Pette, „Un verso di Callimaco nella traduzione latina del Poliziano", *Sileno* 7 (1981). 205–217. (A Butler féle kiadásban a cím elírva: „tradizione". *Letters,* 238.)

[17] Vergilius: *Aeneis*, VI, 724.

[18] Vergilius: *Georgicon*, IV, 442.

[19] Vergilius: *Aeneis*, I, 432.

[20] *Miscellanea I*, 80, ahol Poliziano Kallimachost fordítja, *Hymnoi*, 5 („Pallas fürdője").

[21] Jelentése: „ne sárgaréz tükörre".

másként használja,[22] nos, ezt a saját szakállára teszi, hiszen elcsalja a kettőshangzóból az egyiket, amitől nem retten el a *Pliadum* kifejezésben sem. Végezetül azt kérdezed, ugyanebben a témában, hogy miért írom ezt is így: *Boeotia*. Erre azonban én is visszakérdezhetnék, hogy Te pedig miért így írod inkább: *Boetia*. Tudniillik a görög magánhangzók latinra adaptálása nélkül, amit vagy a hagyomány őrzött meg, vagy a józan meggondolás sugall, vagy egy tekintély jóváhagyott. Hacsak nem esetleg a tudatlan tömeget tartjuk szem előtt, amelyet a művelt körökben (s Téged mindig is ezek fejedelmének tartottalak) egyáltalán nem kell figyelembe venni. Vedd még hozzá, hogy e kifejezés általam javasolt írásmódját, ahogy először a görögből a latinba átkerült, hamisítatlanul megőrzik azon kéziratok [előfordulásai], amelyeket a mai napig réginek és megbízhatónak vélünk.

Nos, ennyi volt a tarsolyomban, amit védelmemre elmondhattam. Abban az esetben azonban, ha te, korunk legnevezetesebb tudósa másként látod, többé nem bízom magamban, hanem teljesen a szkeptikusok martalékává válok. A továbbiakban pedig egyáltalán semmiről nem állítom, sem nem tagadom, hogy úgy van, ahogy érzékeim, sőt belátásom számára nyilvánvaló. Mindazonáltal szeretném hallani, a többiről mit gondolsz, s napról-napra annál hálásabb leszek neked, minél gyakrabban, vagy minél nyíltabban, vagy végül minél szigorúbban szabadítasz meg tévedéseimtől.

Élj boldogul!

21. levél
Battista Guarino kedves barátjának, Angelo Polizianónak

Rendkívüli örömmel tölt el, hogy kedves barátom, Pico közvetítése révén, aki inkább Pallas, mint Mars kegyeltje, ez a jó kis lehetőség adódott, hogy leveleinkben némi eszmecserét folytassunk közös tanulmányainkról. Azt remélem ugyanis, hogy így tudományos munkásságod iránti rajongásom fellobbantja a köztünk levő barátságot. Azon pedig, hogy annyira tétovázva és félénken írtam Picónak magának *Miscellaneá*d ragyogó könyvéről, semmiképpen sem szabad csodálkoznod. Korunk közfelfogása olyan, hogy ha valaki nyíltan kimondja, amit gondol, olybá tűnik, mintha harci riadót fújna. Bennem, drága Angelóm, amennyire nincs meg a tintahal nedve,[23] annyira megvan a tiszta és makulátlan egyszerűség.[24] Minden

[22] Statius: *Thebais*, X, 660.

[23] *Loliginis succus*. Ld. Horatius: *Satyrae*, I, 4, 100–101: *hic nigrae sucus lolliginis, haec est/ aerugo mera*. „Ez feketébb, mint nedve a tintahalaknak, / mert ez irígység." Bede Anna fordítása. A vers folytatása mintha Guarino hitvallása is lenne, mintegy a vers révén üzen tovább Polizianónak.

[24] Horatius: *Satyrae*, I, 4, 101–108: *quod vitium procul afore chartis,/ atque animo prius, ut siquid promittere de me/ possum aliud vere, promitto. Liberius si/ dixero quid, si forte iocosius, hoc mihi iuris/ cum venia dabis: insuevit pater optimus hoc me,/ ut fugerem exemplis vitiorum quaeque notando./ Cum me hortaretur, parce frugaliter atque/ viverem uti contentus eo quod mi ipse parasset…* „És hogy e bűn írásaim, elmém/ nem fertőzi meg, azt megigérem, hogyha akármit/ meg tudok ígérni, s megtartani is. Ha egyet-mást/ csintalanabbul

egyes művelt főt szeretek és tisztelek, s az újakat, nem tudom miért, még jobban csodálom, mint a régieket. Különösen, mivel aggaszt, hogy korunkban a könyvek fogyatkozása, bizonyos szokások feledésbe merülése, és az, hogy sok dolog kiment a divatból, küzdelmesen nehézzé teszi az előrejutást. Ezért bocsásd meg nekem, ha mások alapján ítéltem meg természetedet.[25] Mindazonáltal, mint nagy műveltségű férfiút, igen megkedveltelek, s azt szerettem volna, ha kivétel nélkül mindenki dicsérhetett volna; ezért, amiről úgy gondoltam, hogy az irigyebbek rosszalló megjegyzéseket fognak rá tenni, arról mintegy titokban értesíteni akartalak.

Nagy örömöt leltem egyenes természetedben, melynek révén nem is viselted nehezen figyelmeztetésem, és arra kértél, hogy a többivel ugyanezt tegyem, mert azt vallod, hálás vagy azoknak, akik hibáidtól megszabadítanak Téged. Nem tartom magam oly nagyra, hogy azt higgyem, amit Te esetleg nem tudsz, azt én tudom. Ám az mindenkivel előfordul, aki ír, hogy amikor friss írásait újraolvassa, vagy észre sem veszi hibáit, vagy elsiklik felettük, hogy arról az örömről ne is beszéljek, amelyet új felfedezései és megállapításai miatt érez. Ha ez nem így lenne, akkor nem kaptuk volna e tanítást: „Teljék le kilenc év, addig/ tedd el jól"[26] Ha pedig valamiről, amit mondtam, úgy tűnik, hogy helyes, ezzel a Terentius-idézettel felelek (bár nem hízelegve): „Naná, hiszen nem is merengtél rajta el! Különben éppen erre jutnál Te magad is."[27]

Hogy végre a lényegre térjek: gondoskodni fogok róla, hogy könyvednek a még a kereskedőnél levő példányai csak az általad kért javításokkal hagyják el üzletét. Én saját költségemen már rendelkeztem a kötettel, melyet kedves vendég gyanánt tartok házamban. Ezután mégis akaratodból költség nélkül ideköltözött mellé egy másik, a testvére. Éltem nagylelkűségeddel, hogy én is tudjak ajándékozni, és hogy Neked még többel tartozzam. Ajándékodat tehát Leonicenónak és Pittoriónak adom, amikor [beleegyező] válaszodat megkapom.[28]

vagy szabadabban mondok el, úgy tán/ ezt a jogot megadod. Jó édesapám tanitott rá,/ hogy meglássam a más vétkét, és abból okuljak./ Így buzdított, hogy legyek egyszerü és takarékos,/ s hogy ne kivánjak többet, mint amit ő nekem adhat." Horatius *Összes művei*, Bede Anna fordításában, Budapest, Európa, 1989, 212. És lentebb: 129–135: *ex hoc ego sanus ab illis/ perniciem quaecumque ferunt, mediocribus et quis/ ignoscas vitiis teneor. Fortassis et istinc/ largiter abstulerit longa aetas, liber amicus,/ consilium proprium;* „Eként én tiszta maradtam/ minden romlástól. Van pár közepes hiba bennem,/ melyeket elnézhetsz, és tán fölmenthet ezektől/ engem a kor, művelt, szabadelvü barátaim és még/ józan itéletem is."

25 Azaz nem akarta Polizianót közvetlen, éles kritikának kitenni.

26 Horatius: *Ars poetica*, 388. Butler jegyzetében tévesen: 389. Jellemző, hogy Guarino az idézet szövegkörnyezetét legalább annyira odaérti, amivel feltételezi, hogy a másik is szóról szóra emlékszik a versre, ld.: 385–340.

27 Terentius: *Eunuch*, 452–453. Ismét fontos az előtte levő, kihagyott sor is: *bene dixti, ac mihi istuc non in mentem venerat.* – Jól mondtad! Ez az eszembe nem jutott előbb." Saját fordításaim.

28 Ferrarai humanisták: az orvos, Niccolò Leoniceno és a költő, Ludovico Pittorio. Leoniceno a ferrarai egyetemen tanított 1464-től élete végéig, kivéve 1508/1509-ben, amikor Bolognában oktatott. Ermolao Barbaróhoz hasonlóan bírálta id. Plinius *Naturalis Historia*jában a babonás jellegű és egyéb tévedéseket *De Plinii et plurium aliorum medicorum in medicina erroribus* című művében, melyet 1492-ben adott ki. Életrajzát ld. e kötetben. Poliziano vele folytatott levelezését is kiadta, ld. *Levelek,* II, 3–7. levél.

A nagyszerű férfiaknak,[29] Lorenzónak és Picónak szólj egy jó szót az érdekemben, kérlek!

Élj boldogul!

Ferrara, 1489. december 29.

22. levél
Angelo Poliziano kedves barátjának, Battista Guarinónak

Remek! *Miscellaneá*m mindenütt új barátokat szerez nekem, vagy régi barátságokat újít fel. Mindenhonnan kapom a kiváló férfiak hozzám vagy rólam szóló leveleit, tele tudós megjegyzésekkel, tele dicséretekkel, akárcsak a Te két legutóbbi leveled. Istenemre, milyen nyíltak, milyen mesterkéletlenek, milyen nyájasak, végül az őszinte baráti szeretet mennyi apró jelével vannak tele! Arról nem is beszélve, milyen ékesen és tudósan szólnak! Ez persze annak a háznak a jellegzetessége, amely maga a tudományok bölcsője. El sem mondhatom, mennyire ösztönöz, mennyire feltüzel az írásra mind ítéleted, mind óriási tudásod! Ugyanígy könnyen semmibe veszem, ahogy mindig is semmibe vettem a rosszindulatúak alkalmatlankodását és halvaszületett balgaságait (hiszen már azelőtt füstbe mennek, hogy közzétennék őket) a Te támogató leveleid révén, melyek a főnixnél is elevenebbek. Én viszont immár a tudós fők buzdító kiáltásaitól feltüzelve szállok pályám célja felé. Sőt, ha nincs ellenedre, gondoskodom róla, hogy egyéb írásaim között az utókor számára fennmaradjon örök emlékezete nem mondanám, hogy műveltségednek (hisz erre nem igazán van szükséged), hanem a köztünk levő barátságnak.

Élj boldogul, Pittoriónak add át üdvözletemet és Picóét is!

Firenze, 1490. január 9.

23. levél
Battista Guarino kedves barátjának, Angelo Polizianónak

Kérlek, ne gondold, hogy dicséreteid közül azok a legjelentősebb magasztaló szavak, amelyek a hozzád írt levelekben szerepelnek. Hiszen sokkal jelentősebbek azok, amelyeket a bölcsészet tudósai könyved olvastán hangtalanul megfogalmaznak, vagy amikor egymás között vannak, rólad beszélgetve kimondanak. Egyhangúlag mondanak mindannyian minden jót, tudásodat dicsérik, magasztalják, csodálják. Senkit nem tántorít el attól az ára, hogy *Miscellaneá*dat otthon bírja, s abból folytassa tanulmányait. Az a tudás valódi tárháza, melyben fel sem merül a tetszelgés vagy a hízelgés szándéka. Annál inkább meglep, hogy nem egyértelmű a

[29] Lorenzo *il Magnifico* (a Nagyszerű) melléknevét később társították kizárólag hozzá a későbbi, hasonnevű Mediciek miatt is. Kortársai *il Magnanimó*nak (a Nagylelkűnek) is szólították.

számodra, hogy írásaid révén kívánok halhatatlanná válni. Mintha nem is vér folyna az ereimben, s nem arra vágynék én is, ami az ember természetes hajlandósága!

Mégis arra szeretnélek figyelmeztetni vagy legalábbis kérni, hogy írásaidban a még élőket a lehető legkevesebbet csipkedd, illetve dicsérd meg (mert hízelgésnek ezt nem nevezném). Hiszen azontúl, hogy nem kedvez írója megítélésének, sokan vannak, akik az efféle kijelentéseket inkább az ellenséges vagy épp baráti érzéseknek tudják be, mint hogy valós megítélésként fogadják. Ne gondold, hogy ezt véletlenül mondom. Igen gyakran hallom ugyanis, hogy mi kering másokról. Mindazonáltal ezekben a dolgokban szabadon hagyom számodra a vizsgálódást, hisz úgy vélem, Te még többet látsz.

Tolmácsolom Pittorio barátom üdvözletét. Te pedig szólj egy jó szót érdekemben a nagyszerű férfiaknak: Lorenzónak és Picónak.

Élj boldogul!

Ferrara, 1490. január 17.